

оперативно-розшукової діяльності та підтримки прийняття рішень (RICAS); – імплементацію передового світового досвіду функціонування органів внутрішніх справ європейських країн тощо.

Важливою парадигмою сучасної реформи має стати створення і функціонування якісно нового, побудованого на принципах верховенства права, деполітизації, демілітаризації, децентралізації, підзвітності та прозорості в роботі, тісної взаємодії з населенням та місцевими громадами, професійної підготовки персоналу, правоохоронного сервісу, здатного служити лише суспільству і захищати його права.

Глуховеря Віталій Андрійович

кандидат юридичних наук,
ректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ І НАПРЯМИ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Як член Ради Європи, Україна, відповідно до Паризької Хартії для нової Європи від 21 листопада 1990 р., взяла на себе обов'язки приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини, створити внутрішньодержавні гарантії їх здійснення, що ґрунтуються на загальновизнаних міжнародно-правових гарантіях, закріплених у відповідних міжнародно-правових нормах [1]. Необхідність запровадження єдиних міжнародних стандартів у діяльність поліції зумовлена зростанням рівня транснаціональної організованої злочинності, значними темпами міграції населення у світі, суттєвими відмінностями в національних системах підготовки поліцейських кадрів, а також проблемою забезпечення прав людини в діяльності поліції. Підписання міжнародних угод також обумовлюють у діяльності поліції неухильне дотримання стандартів у сфері захисту прав людини під час реалізації правоохоронних функцій, необхідність реагувати на появу нових видів злочинів і діяти відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Тому постає нагальна потреба погодити засади діяльності Національної поліції України зі світовими (зокрема європейськими) стандартами. Ідеться, насамперед, про перехід від карального до соціально-сервісного змісту її діяльності. Нагальним завданням є перетворення поліції з карального органу на правоохоронну інституцію європейського зразка, що має надавати правоохоронні послуги громадянам. Передовим підрозділом Національної поліції, який стоїть на передньому плані протидії правопорушенням та захисту прав і свобод громадян, є патрульна поліція. Створенням підрозділів патрульної поліції закладено перші цеглини будівництва Національної поліції в Україні [2].

Патрульна поліція має формуватися з урахуванням міжнародних стандартів, а саме Рекомендації Комітету Міністрів державам-учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалені Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників Міністрів, відповідно до якої цілями поліції (в першу чергу патрульної поліції) визначено: підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; надання допомоги і послуг суспільству [2]. Виходячи з даних цілей, Розділ IV Рекомендацій визначає організаційні структури патрульної поліції (Загальні положення): 1) поліція повинна бути організована таким чином, щоб заслуговувати на публічну повагу як професійні поборники права і постачальники послуг для громадськості; 2) при виконанні поліцейських обов'язків у громадянському суспільстві поліція повинна бути відповідальною перед цивільною владою; 3) поліція та її службовці в уніформі зазвичай повинні бути легко впізнаваними; 4) організація поліції повинна передбачати ефективні заходи для забезпечення чесності та належного виконання своїх обов'язків службовцями поліції, зокрема, щоб гарантувати повагу до основоположних прав і свобод особи, закріплених в Європейській конвенції з прав людини.

У розділі V Рекомендацій визначено керівні принципи діяльності патрульної поліції, відповідно до яких: 1) поліція може застосовувати силу тільки у разі суворой необхідності і тільки в обсязі, необхідному для досягнення легітимної мети; 2) поліція завжди повинна пересвідчуватися у правомірності своїх запланованих дій; 3) поліція повинна виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінації; 4) поліція може втручатися у право особи на недоторканність приватного життя тільки у разі суворой необхідності і тільки для досягнення легітимної мети; 5) поліція у своїй діяльності повинна завжди пам'ятати про основоположні права кожного, такі як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном; 6) під час поліцейського втручання персонал поліції повинен зазвичай бути в змозі надати підтвердження свого поліцейського статусу і службове посвідчення.

У більшості країн чисельність патрульних становить 60–75 % особового складу поліцейських органів, що вказує на значущість і широке використання такої служби. Функції патрульних мають широкий спектр застосування: вони вживають профілактичних заходів, запобігають учиненню правопорушень, регулюють та контролюють рух, беруть участь у розшуку злочинців, що втекли з-під варти або переховуються від судових та правоохоронних органів, збирають інформацію, необхідну для інших галузевих служб, надають допомогу громадянам у будь-яких екстремальних ситуаціях.

Працівники патрульної поліції наділені широкими повноваженнями.

Вони мають право офіційно попереджати про недопущення подальшої протиправної поведінки, затримувати правопорушників, проводити обшуки, застосовувати заходи фізичного впливу, використовувати гумові кийки, наручники, вогнепальну зброю, гранати зі сльозогінним газом тощо. Належне технічне супроводження діяльності патрульної поліції в більшості провідних країн світу робить їх роботу ефективною, основним показником ефективності якої є можливість в найбільш короткий термін прибути до місця необхідності надання поліцейських послуг (місця дорожньо-транспортної пригоди, вчинення правопорушення, незаконних масових заходів та ін.). Законодавством більшості цих країн встановлено нормативи прибуття до місця надання поліцейських послуг, і вони складають від 2 до 5 хвилин з моменту отримання інформації про необхідність її надання. Так, наприклад, патруль м. Мюнхена має прибути на ймовірне місце вчинення правопорушення не пізніше 3 хвилин. Для досягнення таких результатів важливе значення мають грамотно (з урахуванням кількості патрульних, особливостей території, пори року, часу доби та інших факторів) розроблені схеми дислокації патрульної служби та раціональний розподіл територій патрулювання. Кордони дільниць патрулювання визначаються так, щоб кожна з них мала приблизно однакові умови та прямокутну конфігурацію. Надається перевага квадрату, що забезпечує коротшу середню відстань між окремими пунктами і надає більше можливостей для зміни маршруту, якщо в цьому виникає необхідність. Розподіл працівників за дільницями залежить від обсягу роботи, яку слід виконати. Відповідно, розмір патрульних дільниць у багатьох містах поступово збільшується в міру віддалення від центру та наближення до околиць, що обумовлено зменшенням чисельності населення на території та кількості вчинених там правопорушень [4, с.12].

Під час розроблення планів дислокації нарядів урахують постійні і тимчасові фактори, що вирізняють обслуговувану територію: чисельність осілого та транзитного населення, його структуру, расовий і національний склад, вікові характеристики та концентрацію, кількість викликів поліції, засоби, місце та час раніше вчинених злочинів за місяцями, днями тижня та часом доби, місця, що потребують посиленого нагляду (банки, магазини, ресторани, нічні заклади, стадіони та спортивні арени, лісові масиви, пляжі, каменоломні, будівельні майданчики, кінцеві зупинки громадського транспорту тощо). Беруться до уваги й різні дані про відомих поліції осіб, які раніше скоювали злочини, або схильних до вчинення протиправних дій розшукуваних осіб, що переховуються від судових і правоохоронних органів, викрадене майно, зниклих безвісти тощо. Особливо враховується чисельність і професійна кваліфікація персоналу, призначеного нести патрульну службу, та виявлений шляхом опитування та аналізу практики ступінь довіри жителів до поліції, а також упевненість у її можливостях, що впливає на частоту та характер наданих населенням повідомлень. При цьому сили та засоби групуються так, щоб сконцентрувати їх у місцях підвищеного ризику у найнебезпечні-

ший час, мати можливість маневрувати ними, максимально використовувати персонал залежно від обставин, наявності надзвичайної ситуації і одночасно створювати враження тотальної й постійної присутності поліції.

У США, Канаді, Японії, країнах Західної Європи застосовується трьох-змінний графік патрулювання поліції, в середньому по вісім годин протягом доби, але нічна зміна не може перевищувати шести годин, оскільки пильність поліцейського в цей час з урахуванням біометричного ритму стає меншою. В даних країнах найпоширенішими є такі види патрулів: піше патрулювання, авто-, мото-, авіа-, водні патрулі, кінне, велосипедне патрулювання і навіть патрулювання на повітряних кулях, наприклад, у Шотландії [5, с. 86]. У багатьох державах широко практикується «активний» метод патрулювання. Він полягає в тому, що в разі вчинення на території обслуговування будь-яких небезпечних злочинів поліцейські ведуть таємне та відкрите спостереження за особами, що раніше вчинювали аналогічні злочини, а також за місцями, де вони можуть з'явитися. Світова практика діяльності патрульної поліції вказує на існування змішаних патрулів, які складаються зі штатних поліцейських та представників громадськості, особливо для відпрацювання значних територій під час введення спеціальних режимів перевірки транспортних засобів чи документів у осіб, наприклад, при вчиненні резонансних злочинів.

Великою перевагою в забезпеченні публічної безпеки патрульною поліцією є застосування технічних засобів відеоспостереження. Так, наприклад, у Лондоні за публічним порядком на вулицях, у будівлях, на транспорті ведуть спостереження більше 500 тис. відеокамер. При цьому уся відеоінформація від них надходить до потужного інформаційного центру поліції, обладнаного більш ніж 50 моніторами, що знаходяться в одному приміщенні. Інформація, яка надходить на монітори, ретельно аналізується фахівцями у сфері публічної безпеки за допомогою ІТ-спеціалістів. За рішенням фахівця ІТ-спеціаліст збільшує картинку відеонагляду, робить її запис, а фахівець приймає рішення щодо необхідності направлення до даного місця певного виду мобільного патруля поліції, який технічно може прибути на це місце не більше ніж за 3 хвилини після отримання інформації [6]. Отже, в місцях зосередження камер відеоспостереження за публічним порядком локалізація сил та засобів патрульної поліції зменшується.

Таким чином, структурна побудова підрозділів патрульної поліції повинна здійснюватися з урахуванням вивчення та впровадження передового зарубіжного досвіду та зі збереженням і удосконаленням апробованих ефективних вітчизняних практик використання сил та засобів, що використовувалися міліцією під час охорони громадського порядку. Ця структура має відповідати загальносвітовому стандарту ефективності діяльності патрульної служби – системного, науково обґрунтованого розташування сил та використання засобів охорони публічного порядку, при якому кожен громадянин мав впевненість у своїй безпеці, а показником успішності такої діяльності є низький рівень злочинності та задоволення громадськості діяльністю поліції.

1. Паризька хартія для нової Європи ОБСЄ; Хартія, Міжнародний документ від 21.11.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_058
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // ВВР України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
3. Рекомендації Комітету Міністрів державам-учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалені Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників Міністрів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний сайт Центру політико-правових реформ - <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.
4. Гостев В.В. Організаційно-правові форми забезпечення громадської безпеки органами Національної поліції : автореф. дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.07. – К., 2005.
5. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія / Н. П. Матюхіна ; за ред. О. М. Бандурки. – Х., 2001.
6. Лондон «за стеклом» // Газета «ЗАГРАНИЦА». – № 23 (334). – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zagranitsa.info/article.php?new=334&idart=3349>.

Сокуренко Валерій Васильович
кандидат юридичних наук, доцент,
ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СКЛADOVA СЕКТОРА БЕЗПЕКИ

Здобутки Революції гідності раз і назавжди закріпили європейський вибір Українського народу та відкрили нові можливості для побудови якісної системи відносин між громадянином, суспільством і державою на основі цінностей свободи і демократії. Водночас протягом останніх років поширилися негативні тенденції у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі, які пов'язані насамперед із військовою агресією на територіях Луганської та Донецької областей, анексією Криму, розв'язанням інформаційної війни проти демократичних здобутків громадянського суспільства та роботою закордонних спецслужб щодо дестабілізації внутрішньої ситуації в державі.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України [1] реформа Міністерства внутрішніх справ України має забезпечити максимально доцільну консолідацію правоохоронної діяльності у сфері його відповідальності, позбавлення невластивих контрольних і дозвільних функцій, підвищення рівня довіри громадян до правоохоронних органів, трансформацію у цивільний центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах правоохоронної діяльності, захисту державного кордону, міграційної діяльності та цивільного захисту. Національна ж поліція як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовуватиметься через Міністра внутрішніх справ України, виконуватиме функції у сферах протидії злочинності, зокрема організованих, та забезпечення гро-